

GÖRÖG MÁRTA

Gondolatok a személyiségi jogsérelem csekély volta esetén érvényesítendő sérelemdíj iránti igényről

Köszöntő

Molnár Imre Professor a szegedi jogi kar azon emblemikus és meghatározó alakjai közé tartozik, akikre méltán tekintenek példaként mind a fiatal kollegák, mind pedig a joghallgatók. Számunkra, s ezalatt az évfolyamomat érve, ő volt „A Professor”. Előadásait telt házzal, s nagy lelkesedéssel, érdeklődéssel hallgattuk, igyekeztünk nem elmulasztani órái egyikét sem. Olyan lexikális tudással bírt, mely kellő alapot jelentett számunkra nem csak a vizsgára való felkészüléshez.

Egyetemi, kari felelős vezetői és közéleti szereplése mellett kiemelkedő tudományos munkásságot tudhat magáénak. Bár civiljogi kutatási területét elsősorban a felelősségi kérdések vizsgálata jelentette,¹ az emancipált személyiségi jogot érintő tanulmányommal tisztelgek mind személye, mind pedig munkássága előtt.

Bevezető gondolatok

A személyiségi jogi szabályozás modellje, normatív tartalma, a sérelemdíj – az 1998-as kormánydöntés által deklaráltan a civilisztika alaptörvényeként² értelmezett – új Polgári Törvénykönyvbeli megjelenése jelentős mérföldkő a személyiségi jog emancipációjában.³ A személyiségi jog olyan, a természetes személyt megillető alanyi jog, mely véde-

¹ Különösen I. MOLNÁR IMRE: *A római magánjog felelősségi rendje*, Szeged, 1994.; Uő.: *Az archaikus jog felelősségi rendje*, in: *Studia in honorem Roberti Horváth septuagenarii*, Szeged, 1986. 131–144. pp.; Uő.: *Erfolgshaftung oder ein typisierter dolus malus im archaischen römischen Recht*, in: *Bullettino del Istituto di Diritto romano*, Milano, 1985. 27–43. pp.; Uő.: *A preklasszikus jog felelősségi rendje*, in: TÓTH Károly (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Szilbereký Jenő egyetemi tanár oktatói működésének 30. és születésének 70. évfordulójára*, Szeged, 1987. 171–210. pp.; Uő.: *A custodia felelősség tartalmi elemei a klasszikus római jogban*, in: TÓTH KÁROLY (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Antalffy György egyetemi tanár oktatói működésének 40. és születésének 70. évfordulójára*, Szeged, 1990. 149–160. pp.

² L. az 1061/1999. (V.28.) Korm. határozattal módosított 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat a polgári jogi kodifikációról.

³ A személyiségi jog kódexbeli szabályozásának igénye már az 1800-as évek végi törvényelőkészítési munkák során megjelent. A 1896 januárjában megalakult Általános Polgári Törvénykönyv tervezetét előkészít-

lemben részesül függetlenül attól, hogy állt-e fenn, s ha igen, milyen jogviszony a jogsértő és a személyiségi sérelmet szenvedett személy között. Látni kell azonban azt is, hogy a jogirodalomban ez az álláspont nem mindig feltétlenül támogatott és elfogadott.⁴ A személyiség általános védelmét garantáló generálklauzula⁵ jól lefedi és elősegíti a személyiség polgári jogi védelmét,⁶ lehetőséget biztosítva a teljes személyiség, illetve egyes részletmegnyilvánulásai⁷ védelembe helyezésére.

A Polgári Törvénykönyv rekodifikációja során, illetve hatálybalépését követően referktorfénybe került a személyiségi jog védelme a sérelemdíj-felfogás kódexbeli megjelenése okán is. Sokakban felrémlettek „szándékosként” vélelmezett jövőbeni személyiségi jogsérelmek okán indított peres eljárások garmada és azok következményeként megítélt magas összegű sérelemdíjak „réme”. A személyiségi jogvédelem újabb korszakához érkezett, ahol a jogalkalmazónak a társadalmi változások (által is) generált személyiségi jogsértésekkel szembeni eszközök milyensége kérdésében állást foglalva kell a jogintézmény természetét megrajzolnia úgy, hogy az alkalmas legyen a preventív szándékok közvetítésére is. Paradox módon pénzben ki nem fejezhető értékek leghatékonyabb módon pénzbeli eszközzel védhetőek. A hazai és külföldi bírósági jogalkalmazási gyakorlat fejlődését, a személyiség-felfogások változását tekintve megváltozott, illetve megszilárdult az immateriális jogkövetkezmény természeté is. A sérelemdíj koncepció felveti – többek között – az ún. bagatell személyiségi jogsértések esetén való érvényesítésének feltételeit, illetve következményeit. A bagatell sérelmek megítélése olyan reális dilemma, melyet a jogalkalmazási gyakorlatnak kell megoldania⁸ azzal, hogy az elméleti jogászok közül többen, jogösszehasonlító szempontokra építve kínálnak megoldási modellt.⁹ A tanulmány alapvetően a bagatell személyiségi jogsértések

tő kodifikációs bizottság szükségesnek tartotta a vagyoni viszonyok mellett a személyiségi jogok szabályozását is. Azon személyiségi jogokat „amelyeknek pénzbeli forgalmi értékük nincsen, amelyek pénzéért nem tehetőek, és amelyeket nem is pénzbeli értékük miatt becsülünk. Ilyen testi épségünk, egészségünk, személyes szabadságunk, becsületünk, nevünk és hírnevünk, ilyenek továbbá szellemünk termékei, az úgynevezett szellemi tulajdonjog és ennek válfajai [...]. Szükséges hogy e jogok [...] a magánjogi törvénykönyvben szabályoztassanak.” A Bizottság 1897. május 29-i ülésén elfogadott tervezete Szász-Schwartz Gusztáv előadásában. Petrik Ferenc által idézve in: PETRIK FERENC: *Hogyan készítsünk Polgári Törvénykönyvet?* Magyar Jog, 2009/11, 653–654. pp. Ismert a jogirodalomban ettől eltérő vélemény is. Petrik Ferenc úgy érezte, a 2009. évi Polgári Törvénykönyv, illetve a Szakértői Javaslat elmulasztott egy áttörési lehetőséget a személyiségvédelem területén. Petrik elvett felfogásként értékeli a sérelemdíj koncepciót. A sérelemdíj koncepciójával szembeni állásfoglalása részletesen: PETRIK FERENC: *Személy vagy személyiség. Az új Ptk. személyiségi jogi rendelkezései*, Jogtudományi Közlöny, 2011/5, 274–276. pp.

⁴ L. KALAS TIBOR: *A személyhez fűződő jogok megsértésére hivatkozással bírák és bíróságok ellen indított perek*, Magyar Jog, 2008/10, 672. p.

⁵ Villányi László által megjelenítetten a személyiség általános oltalmát az 1907. évi svájci polgári törvénykönyv Eugen Huber javaslatára iktatta törvénybe. L. VILLÁNYI LÁSZLÓ: *A magyar magánjog rövid tankönyve*, Budapest, 1941. 94. p.

⁶ Ismert olyan álláspont mely a jogalkalmazási gyakorlatot megkönnyítendően támogatja a személyiségi jogok taxatív megjelenítését. L. KALAS 2008, 674. p.

⁷ A kifejezés alkalmazására l. VILLÁNYI 1941, 93. p.

⁸ Mindenképp szükséges lenne e kérdéskörben egységes és transzparens bírósági jogalkalmazási gyakorlat kialakítása.

⁹ FÉZER TAMÁS: *A bagatell igények kiszűrése a személyiségi jogi perekben*, www.ugyvedvilag.hu (2014. május 29.) (Oldalszám nélküli elektronikus megjelenés.); BÉKY AGNES ENIKŐ: *A személyiségvédelem aktuális kérdései*, Debreceni Jogi Műhely, 2007/2 (Oldalszám nélküli elektronikus megjelenés.)

jogkövetkezményeként alkalmazandó sérelemdíj összefüggéseit kívánja vizsgálni különös tekintettel arra, hogy e jogalkalmazási gyakorlat még nem alakult ki.

A bagatell igényekhez való viszonyulás a normatív szabályozás szintjén

A személyiségi jogsértéssel érintett, az emberi együttélés, társadalmi érintkezés, a társadalmi együttélés során felmerülő szokásos, előforduló kisebb sérelmek, az ún. bagatell ügyek mindig is a jogi diskurzusok tárgyai voltak akár közvetlen, akár közvetett deklaráció útján. Az 1959. évi IV. törvény (Továbbiakban: régi Ptk.) megalkotásakor az akkori társadalmi körülmények nem engedték meg a személyiségi jogsérelmek vagyoni elégtétellel való kompenzálását.¹⁰ Az 1977-es Novella által beiktatott törvényi szöveg törvényjavaslatához fűzött miniszteri indokolás deklarálta a testi épség és egészség károsodása mellett egyéb személyhez fűződő jogok megsértésére is rendelte – az egyébként szövegszerkesztése által alapvetően az előbb megjelölt személyhez fűződő jogokra szűkítve,¹¹ a bagatell ügyektől való távoltartás szándékával is – bevezetett nem vagyoni kártérítést. Később a Legfelsőbb Bíróság által a nem vagyoni kártérítést való felelősségről megalkotott 16. számú Irányelv tovább szűkítette az eszmei kártérítésre kötelezés feltételeit.¹² Azáltal, hogy a nem vagyoni károk megtérítésének lehetőségét a „súlyosabb” esetekre szorította, főként a testi sérülésekből és egészségkárosodásokból eredő károkra reagált,¹³ mintegy végérvényesen kiszűrve a bagatell ügyeket a nem vagyoni kártérítés megítélhetősége kapcsán. Ezen, a nem vagyoni kártérítést súlyosabb esetekre szorító,

¹⁰ „A szocialista jogszemlélet szerint kártérítés csak vagyoni kártérít jár, mert az olyan érdeksérelem, amely nem fejezhető ki pénzzel, nem is kárpótolható azzal. (...) szocialista jogrendszerben az ún. eszmei (nemvagyoni) kár megtérítésére kötelezésnek helye semmiféle téren nem lehet.” Legfelsőbb Bíróság III. sz. Polgári Elvi Döntése (1953).

¹¹ „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.” 1959. évi IV. törvény 354. §. A bírósági jogalkalmazási gyakorlatban fellelhető olyan, nem régen hozott ítélethez kapcsolódó indokolás is, mely mintha rimelni látszana e korábbi normatív szövegre: „(Az eljáró bíróság) a nem vagyoni kártérítés körében helyesen értékelte a felpereseket ért nem vagyoni hátrányokat, s azokat kellő súllyal figyelembe véve határozta meg a nem vagyoni kártérítés összegét. Ennek körében helyesen tért ki arra, hogy a bírói gyakorlat következetes abban, hogy a hozzátartozó halála önmagában nem alapoz meg nem vagyoni kártérítés iránti igényt. Nem vagyoni kártérítés abban az esetben igényelhető, ha a túlélő hozzátartozó életminősége rokonának elvesztése miatt maradandóan vagy tartósan megromlik. Ilyen életminőség romlás lehet az egészségkárosodás, a létfenntartás vagy a mindennapi életvitel elnehezülése a családfenntartásban, gyereknevelésben keletkező többletterhelés (BDT 2012/5/96.)” Pécsi Ítéletábrla Pf.III.20.564/2012/10.

¹² „...nem vagyoni kár megtérítésére a kártérít felelős személy csak a törvény által meghatározott feltételek együttes megléte esetén kötelezhető.” Legfelsőbb Bíróság 16. számú Irányelve.

¹³ A Legfelsőbb Bíróság 16. sz. Irányelvről bővebben I. ZOLTÁN ÖDÖN: *A nem vagyoni kár megtérítéséről*, Magyar Jog, 1991/9, 531–533. pp.; „Személyek közötti megkülönböztetést jelent különösen, hogy a nem vagyoni kártérítés 'élő' jogként szinte kizárólag csak az egészséghez és testi épséghez való alkotmányos jogok védelmére szolgál; a becsület, a jó hírnév sérelme és más hasonló hagyományos *iniuriák*, a szabadságjogok, vagy akár a modern információs önrendelkezési jog, továbbá az egyéb nevesített és nem nevesített jogok megsértése estére azonban – a törvényi szűkítés folytán – nem vagy csak kivételesen alkalmazható, annak ellenére, hogy a Legfelsőbb Bíróság Irányelve szerint is az intézmény a személyiségi jogok – napjainkban egyre hangsúlyozottabban jelentkező – védelmét hivatott biztosítani.” 34/1992. (VI. 1.) AB hat., ABH 1992, 192, 198.

korlátozó jogszabályi rendelkezéseket minősítette alkotmányellenesnek és semmisítette meg az Alkotmánybíróság,¹⁴ korlátozva utóbb a nem vagyoni kártérítés Ptk.-beli normatív megjelenését egyetlen szakaszhelyre.¹⁵ A régi Ptk.-n nyugvó – alapvetően uralkodónak mondható¹⁶ – jogalkalmazási gyakorlat a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez megkívánt hátrány bizonyítása által továbbra is kiszűrni igyekezett, s ki is szűrte a bagatell személyiségsérelmeket.

A személyiségi jog emancipációjához vezető úton mérföldkönek tekinthető alkotmánybíróági döntés után a nem vagyoni kártérítés a „személyiségvédelem általános és feltétlen eszközeként”¹⁷ nyert felfogást de még mindig alapvetően kártérítésként, s nem önálló szankcióként. A kodifikáció kijelölte a nem vagyoni kártérítés normatív szabályozásának irányát: „A nem vagyoni kártérítés *immanens célja felé*, a kártérítés dogmatikai vonzásából szabadultan, a személyhez fűződő jogok megsértésével okozott vagyoni károk megtérítésének általános szabályai *mellé*.”¹⁸

A kodifikációs megfontolásokon nyugvó Ptk. alapján a sérelemdíj „a személyiségi jogok megsértésének közvetett kompenzációja és pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetése.”¹⁹ E fogalmi megjelenítés kifejezi a sérelemdíj alapvető rendeltetése mellett annak önállósult, a kártérítéstől - köldökzsinórral²⁰ – leválasztott jellegét. A Ptk. dogmatikai alappozícion, a rendszertani elhelyezés elméleti megalapozottságán nyugvó szerkesztési metódusa a sérelemdíj (fájdalomdíj)-felfogás okán az intézményt kiszakítja a kártérítési felelősség öleléséből, s a személyiségi jogok megsértése esetén érvényesíthető önálló jogkövetkezményeként helyezi el a személyiségi jogok gyűrűjében.

Szalma József azt tartotta volna ideálisnak, ha a sérelemdíj a Személyek c. könyvből a Kötelmi jogi könyvbe nyert volna áthelyezést: „Annál inkább, mert a nemvagyoni, személyiségi sérelem is egyfajta kár, nem vagyoni kár, és mert a szankció is vagyoni jellegű, pénzbeli kárpótlás.”²¹ Ez az álláspont épp azt fedi el, hogy a magánjogi felfogás

¹⁴ 34/1992. (VI. 1.) AB határozat.

¹⁵ Régi Ptk. 355. § (1) bek.: „A kártérítési felelős személy köteles (...) a károsult vagyoni és nem vagyoni kártérítést megfizetni.”

¹⁶ A bírósági jogalkalmazási gyakorlat mindemellett nem volt egységesnek mondható. A nem vagyoni kártérítés megítélhetősége kapcsán idővel hármas felfogás alakult ki. (Sokáig) uralkodónak tekintett – s e körbe vonható a korábbi Legfelsőbb Bíróság – gyakorlata szerint szükséges és elengedhetetlen volt az elszenvetett személyiségi jogsérelemmel okozott hátrány bizonyítása. Ennek hiányában a bíróság elutasította a kereseti kérelmet. Ezen felfogás ellentétpárja volt a nem vagyoni kártérítést fájdalomdíjként értelmező felfogás, mely a megítélhetőség alapjává a személyiségi jogsérelem bekövetkeztét tette. E két felfogás közti „átmenetként” értékelendő a személyiségi jogsérelemmel összefüggésben bekövetkezett hátrányt köztudomású tényként értékelő bírósági jogalkalmazási gyakorlat. E gyakorlatok értelmezésére és bemutatására l. VÉKÁS LAJOS: *Az új Polgári Törvénykönyvről*, Jogtudományi Közlöny 2013/5, 232–234. pp.; KISS TIBOR: *Nem vagyoni kár vagy sérelemdíj*, Jogtudományi Közlöny 2007/4, 168–171. pp.

¹⁷ PETRIK FERENC: *A nem vagyoni kár megtérítése védelmében*, Polgári Jogi Kodifikáció 2003/1, 7. p.

¹⁸ Részlet Boytha Györggyel folytatott levelezésből, Budapest, 2003. július 7. Kurzívval szedett kiemelések Boytha Györgytől.

¹⁹ L. VÉKÁS LAJOS: *Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései*, Magyar Jog, 2008/2, 71. p.; SZÉKELY LÁSZLÓ: *Személyhez fűződő jogok*, in: VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, Budapest, 2008. 174. p. Ugyanez a felfogás jelenik meg VÉKÁS 2013, 232. p.

²⁰ Figyelemmel arra, hogy a Ptk. 2:52. § (2) bekezdése alapján „A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni [...]”

²¹ SZALMA JÓZSEF: *Az új magyar Ptk. tervezetéről (2008)*, Magyar Jog 2008/11, 801. p.

szerint a kár pénzben kifejezhető vagyoni jellegű hátrány.²² A nem vagyoni kártérítés terminusban volt egy centrális ellentmondás, mely – egyes szerzők szerint – nem jelentkezett ilyen éles ellentmondásként. Petrik Ferenc értelmezése szerint a „nem” szócska éppen azt jelzi, hogy *nem kárról van szó*, hanem valami másról.²³ A nem vagyoni kártérítés terminusából eredő fogalmi paradoxont épp azt jelentette, hogy miként lehet egy olyan jogintézmény „nem vagyoni”, amely egyébként vagyoni jellegű.²⁴ A sérelemdíj a személyiségi jogsértések önálló szankciója, s nem kártérítés,²⁵ épp e „kártérítés felfogástól” való távoltartás és távolmaradás a sérelemdíj-konceptió egyik célkitűzése, mely nem feltétlenül esett egybe a bíróságok korábbi felfogásával. A kártérítési felfogás konzerválódása érezhető – az új Polgári Törvénykönyv megalkotása szempontjából – nem oly régi bírósági ítéleten. A Debreceni Ítéletábla ítéletének indokolása szerint: „polgári jogunk az immateriális kártérítést nem fájdalomdíjként szabályozza, hanem a személyiségi jog megsértésének kártérítési szankciójaként. A személyhez fűződő jogok bármilyen súlyú megsértése ezért önmagában nem teremti meg a nem vagyoni kártérítés jogalapját, ahol a sérelem foka kizárólag a kártérítés összegszerűsége körében lenne értékelhető, hanem a sérelmet szenvedett fél nem vagyoni kártérítésre csak akkor tarthat igényt, ha bizonyítja olyan hátrány bekövetkezését, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez nem vagyoni kárpótlás szükséges.”²⁶

A „fájdalomdíjként” való szabályozás a sérelemdíj koncepció alapja. E jogintézmény terminusa többes eredőből táplálkozik. Egyrésztől kifejezi, hogy a személyiségi jogi sérelem megvalósulása esetén érvényesíthető jogkövetkezmény, s a sérelmet szenvedettnek a jogsértés tényét szükséges bizonyítani, másodsorban (illetve elsődlegesen) terminusának²⁷ indoka a Marton Géza iránti tisztelet megnyilvánulása.²⁸ Ezen immateriális jogkövetkezmény kodifikáció által is támogatott felfogása és terminusa – legjobb tudomásom szerint – Eörsi Gyula,²⁹ Boytha György³⁰ mellett Lábady Tamás munkásságából eredeztethető. Lábady a bírósági jogalkalmazási gyakorlatot szintetizáló művében a sérelemdíj mellett érvelve mutatta be és elemezte a hazai és külföldi jogelméletet, illetve judikatúrát.³¹

²² Ugyanezen az állásponton van VÉKÁS 2013, 232. p. is.

²³ PETRIK 2011, 274. p. Kurzívval szedett kiemelések Petrik Ferencről.

²⁴ Nyelvtani értelmezés szerint „nem vagyoni, vagyoni hátrány”, s nem „nem vagyoni hátrány”.

²⁵ Ugyanezen az állásponton VÉKÁS 2013, 234. p.; SZÉKELY 2008, 174. p.

²⁶ Debreceni Ítéletábla Pf.I.20.822/2010/5. A bírósági ítélet meghozatalára 2011. január 18. napján került sor.

²⁷ Petrik Ferenc a kodifikáció során nem támogatta e terminus technicus – újbóli – megjelenését, félrevezetőnek tartva azt azáltal, hogy a sérelem lehet vagyoni is. PETRIK 2003, 6. p.

²⁸ VÉKÁS LAJOS: *Az új Polgári Törvénykönyvről*, Jogtudományi Közlöny 2013/5, 234. p.; Marton Géza munkásságában megjelenve: MARTON GÉZA: *Kártérítés*, in: SZLADITS KÁROLY (szerk.): *Magyar Magánjog*, III., Budapest, 1941. 184. p.

²⁹ EÖRSI GYULA: *Változatok a sérelemdíj témájára*, Állam és jogtudomány 1983/4, 513–526. pp.

³⁰ BOYTHA GYÖRGY: *A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása*, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/1, 3–5. pp.

³¹ LÁBADY TAMÁS: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*, Budapest, 1992. különösen 16. p.

A bagatell sérelmek és a sérelemdíj koncepció

Az egyes személyiségi jogsérelmek, így különösen a bagatell sérelmek esetén az öszszeszerűség kérdésében való állásfoglalást támogatóan segítheti a funkcionális megközelítés.³² A nem vagyoni kártérítés, a német fájdalomdíj sokáig kettős funkcióval bírt: kompenzációs és elégtételi funkcióval.³³ A német Schmerzensgeld Doppelfunktion-ja tekintetében a Bundesgerichtshof 1955-ös meghatározó jelentőségű ítélete tett egyértelmű állásfoglalást.³⁴ A fájdalomdíj Genugtuungs-funkciója büntetőjogi szemléletet hordozott, melyet kellően indokoltak a Schmerzensgeld jogtörténeti gyökerei, míg Ausgleichs-funkciója a kompenzációs gondolatokat erősítette. Az immateriális kártérítés reformját jelentő új német törvényi szabályozás óta a Genugtuung funkció csekélyebb jelentőséghez jut, szándékosság és durva gondatlanság esetén bír meghatározó szereppel.

A kodifikáció a kompenzációs funkciót tűzte a sérelemdíj zászlajára,³⁵ a prevenciók szempontok kísérezászlajával egyetemben.³⁶ A régi Ptk. nem vagyoni kártérítésén nyugvó jogalkalmazási gyakorlata már jelezte ezen irányt a kompenzációs funkció hangsúlyozása okán.³⁷ E paradigma-váltás jól érezhető más országok gyakorlatában is, ekként a Schmerzensgeld funkciója – az uralkodó osztrák felfogás szerint – kompenzáció

³² A német fájdalomdíj egyes funkcióihoz kapcsolódó, öszszeszerűséget befolyásoló kritériumokhoz l. GÖRÖG MÁRTA: *A német fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével*, Jogelméleti Szemle 2001/4.

³³ A nem vagyoni kártérítés funkciója kapcsán l. HORECZKY KÁROLY: *A nem vagyoni kártérítés jogintézménye*, Gazdaság és Jog 1996/2, 14. p.; KISS TIBOR: *Nem vagyoni kár vagy sérelemdíj*, Jogtudományi Közlöny, 2007/4, 165. p. Általában ezen jogkövetkezmény funkciójáról kitünő és 1992-ben előremutató öszszegzsként LÁBADY 1992, 16–25. pp. Funkció-analízis kapcsán l. FÉZER TAMÁS: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban*, Budapest, 2011. 74–79.; GÖRÖG MÁRTA: *Az immateriális elégtétel újabb jelenségei mint a személyhez füződő jogok dinamikájának „mércei”*. in: FUGLINSZKY ÁDÁM – KLÁRA ANNAMÁRIA (szerk.): *Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilizistikában*, Budapest, 2012. 289–297. pp.

³⁴ BGHZ 18, 149 I. „A § 847 BGB szerinti fájdalomdíjra vonatkozó igény nem általános, megszokott kártérítési igény, hanem egy kettős funkcióval rendelkező sajátos igény: ami a károsultnak egy megfelelő mértékű kiegyenlítést, reparációt nyújt azon károk esetén, amelyek nem vagyoni természetűek és egyidejűleg annak gondolatát hordozzák, hogy a károkozó a károsultnak elégtétellel felel azért, amit az neki okozott.” Az ítélet részletes feldolgozására l. GÖRÖG 2001, oldalszám nélküli elektronikus megjelenés.

³⁵ „A sérelemdíj funkciója ugyanis a nem vagyoni sérelem egyszeri, vagyoni jellegű kompenzációja.” L. VÉKÁS LAJOS: *Bírálat és jobbitó észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához*, Magyar Jog 2008/9, 585. p.; SZÉKELY 2008, 175. p. A kompenzációs funkcióra l. még: Füzvárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott kollégiumi véleménye a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről 7. pont.

³⁶ „A sérelemdíj funkciója adott esetben kettős: kompenzációs szerepet tölt be a személyiségi jogsérelem tekintetében, és emellett magánjogi büntetésnek is tekinthető a hasonló jogsértések megelőzésének céljával.” L. VÉKÁS 2013, 234. p.; SZÉKELY 2008, 175. p. A prevenciók funkció deklarálására l. még Füzvárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott kollégiumi véleménye a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről 7. pont.

³⁷ Mindezt jól reprezentálja a szerző által feldolgozott mintegy félszáz bírósági ítélet indokolása. Így többek között Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.808/2010/4.; Gyüri Ítéltábla Pf.I.20.241/2010/5.; Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.20.091/2008/4; Füzvárosi Bíróság 47.Pf.25.836/2000/6; Legfelsőbb Bíróság Pf.III.24.778/1999/7; Füzvárosi Ítéltábla 2.Pf.20.677/2012/5.; EBH 2000.313. Ugyanezt jeleníti meg HAVASI PÉTER: *A nem vagyoni kár bírósági gyakorlata*, Gazdaság és Jog 2002/1, 13. p.

mindazért a hátrányért, „csapásért”, melyet a károsultnak a sérelem és annak következményei miatt el kellett szenvednie.³⁸ A lengyel polgári jogban a személyhez fűződő jogok megsértése miatt érvényesíthető elégtétel funkciója ugyancsak az elszenvedett immateriális károk kompenzációja.³⁹ E tendencia kellőképp kifejezésre jut az European Group on Tort Law által közreadott Principles of European Tort Law⁴⁰ keretében is, mely a bekövetkezett nem vagyoni kár kompenzációjának igényét fogalmazza meg.

A prevenció „kísérőzászló” jellege⁴¹ azonban nem jelenti e szempont önálló funkcióvá válását. A kompenzációs funkcióval él együtt, annak segítő, támogató szempontja. Önálló funkcióvá válása a sérelemdíj megítélhetősége szempontjából súlypont eltolódást, hangsúlyvesztést, a jogintézmény rendeltetésének módosulását, a büntető jelleg⁴² hangsúlyozott jelenlétét eredményezné. A prevenció erőteljes jelenléte ellentmondásokhoz is vezethet, hiszen esetleges jövőbeni jogsértések vizionálása okán a bíróság nem értékelheti ezen esetleges, adott esetben más által megvalósuló jövőbeni jogsértéseket az adott per alperese terhére. Ugyanakkor a kompenzációs funkció – bizonyos esetekben – önnön magában nem alkalmas az esetleges jövőbeni jogsértésekkel szembeni távoltartás „kinyilvánítására”,⁴³ s ezért szükséges a preventív szempontok támogató jelenléte. A bagatell sérelmek funkcionális szempontú megközelítése csekély, összegszerűségében elhanyagolható sérelemdíj megállapításához vezethet, ahogy azt a Baranya Megyei Bíróság még korábban – nem vagyoni kártérítés iránti igény kapcsán – funkció-analízis szempontú ítéletében kifejtette: „a felperest ért sérelem olyan csekély mértékű, hogy annak hozzávetőlegesen kiegyensúlyozása azzal körülbelül egyenértékű más nemű előny [...] nyújtásával nem lehetséges. A személyhez fűződő jogok valóban bagatell mértékű, jelentéktelen súlyú megsértése esetén ne kerüljön sor nem vagyoni kártérítésre, mert az ilyen jelentéktelen sérelemmel szemben állítható vagyoni szolgáltatás is elenyésző mértékű lehet csak.”⁴⁴

³⁸ HUBER, CHRISTIAN: *Minderung des Schmerzengeldes durch die Verabreichung von Schmerzmitteln*, ZVR 2010/01, 20. p.

³⁹ Targosz által idézett KDZIERSKA: *Polemika w sprawie zadoscuczynienia za krzywdę moralną* PiP 2/1955, 268, in: GÖTTING, HORST-PETER – SCHERTZ, CHRISTIAN – SEITZ, WALTER (szerk.): *Handbuch des Persönlichkeitsrechts*, München, 2008. 1129. p.

⁴⁰ European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law, Text and Commentary*, Springer Wien–New York, 2005. VI. cím, 10. fejezet, 3. szakasz, 10:301. cikk (1) bekezdés.

⁴¹ A német fájdalomdíj prevenciósi szempontjai már a német Legfelsőbb Bíróság ún. Ginseng döntésében megjelentek. BGH 35, 369 – BGH NJW 1961, 2059.

⁴² A büntető kártérítés, a *punitive damages* irányába mutató hangsúlyeltolódást eredményezhető veszély kapcsán l. VÉKÁS 2013, 234. p.; GÖRÖG 2012, 293. p. A *punitive damages* jogintézményi és jogalkalmazási gyakorlati jellemzői kapcsán l. REINHARD, JAKOB: *Philip Morris v. Williams – a US Supreme Court új, precedens értékű döntése a punitive damages alkalmazásáról az amerikai jogban*, fordította: Burián László, Magyar Jog 2008/11, 820–822. pp.

⁴³ A német jogalkalmazási gyakorlatban ezen álláspontot megjelenítve l. LG Ansbach NJW-RR 1997, 978, 979.

⁴⁴ Baranya Megyei Bíróság I.Mf.20.902/1997/3.

Egyes jogelméleti, jogalkalmazási modellek

A személyiségi jogsértés a személyiséget kívülről, harmadik személy részéről érintő jogellenes magatartás, külső behatás, külső magatartás, amely a személyre belső hatást gyakorol. Vannak olyan magatartások melyek mind objektíve, mind pedig szubjektíve az általános közfelfogás és az érintett személyisége szempontjából is személyiségi jogot sértenek, s vannak olyanok is, melyek az általános közvélekedés szerint nem, vagy kevésbé alkalmasak ilyen belső behatás gyakorlására, ugyanakkor az érintett személyisége determinálja e magatartás, belső, személyiségi jogot sértő magatartásként való értékelését. A sérelemdíj a megsértett személyiségi jog kompenzációja. Vizsgálni szükséges a funkcióanalízis szempontjából, van-e olyan sérelem, személyiségi jogsértés, melynél szükséges lenne a kompenzáció, avagy az elégtétel. Vizsgálni lehet, van-e olyan nem vagyoni sérelem, amely kompenzációt igényel akár „köztudomású tényként”, akár a sérelemdíj iránti igényt érvényesítő személyi kapcsán. Mind objektíve, mind szubjektíve vizsgálható a kompenzáció szükségessége.

Ez a funkció-analízis rímelni látszik a Béky Enikő⁴⁵ és Fézer Tamás által javasolt⁴⁶ holland komoly jogsértés (seriousness requirement) kétlépcsős szűrő megoldásához, ahol első, objektív szűrőként funkcionáló lépcsőként arra a kérdésre kell választ találni, hogy az általános élettapasztalat alapján a tényleges magatartás alkalmas-e valamely személyiségi jog megsértésére. Pozitív válasz indokoltá teszi a jogkövetkezmény megítélését, nemleges válasz a szubjektív szűrőként ható második lépcsőre vezet, ahol azt szükséges vizsgálni, hogy az érintett személy kapcsán eredményezett-e személyiségi jogsérelemben megnyilvánuló hátrányt.⁴⁷ Ezen modell objektíve és szubjektíve is vizsgálja a sérelmet okozó magatartás hatását.

A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott kollégiumi véleménye a bizonyítandó tények körében él a bagatell igények kiszűrésének „eszközével”. A kollégiumi vélemény szerint azon túl, hogy bizonyítani szükséges azt, hogy a sérelmet okozó magatartás valóban megvalósítja a személyiségi jogsértést, meg kell különböztetni a személyiségi jog megsértését el nem érő, szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelemeket.⁴⁸ A kollégiumi vélemény a fentebb ismertetett modellhez képest ellenkező logikát követ: a szubjektív érdeksérelemtől kell megkülönböztetni az objektív személyiségi sérelemeket, vagyis, azt sugallja, - ha a kétlépcsős modell tekintjük - hogy a sérelemdíj iránti igény eredményes érvényesítéséhez nem elegendő a második lépcső, a szubjektív töltetű sérelem megléte. Épp ellenkezőleg, csak az objektív jogsérelem váltja ki a sérelemdíj iránti igényt.⁴⁹

⁴⁵ BÉKY 2007, oldalszám nélküli elektronikus megjelenés

⁴⁶ FÉZER; E modellt támogatva I. SZEGHALMI VERONIKA: *A képmás polgári jogi védelme és a hazai szabályozás alapvonalainak áttekintése európai példákon át*, Média kutató 2014. tavasz, 60. p.

⁴⁷ Ez utóbbi vonatkozásában Béky Enikő azt a példát hozza, hogy az első szűrő alapján egy teljesen ártalmatlan kijelentés egy pszichés zavarokkal küzdő károsult kapcsán komoly személyiségi jogsértést valósíthat meg. BÉKY 2007, oldalszám nélküli elektronikus megjelenés

⁴⁸ Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott kollégiumi véleménye a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről.

⁴⁹ Ha azonban a szubjektív érzés mellett bizonyítást nyer a jogsérelemtől értelmetlen hátrány, úgy fennáll a sérelemdíj iránti igény érvényesítésének alapja.

A jogirodalomban megjelent olyan modell is, mely bagatell személyiségi sérelmek esetére szimbolikus sérelemdíj fizetését, illetve közérdeket megjelenítő célokra való fordítását jelzi. Egyes amerikai tagállamok punitive damages gyakorlata szerint a megítélt büntető kártérítések egy meghatározott részét állami intézmények kapják.⁵⁰ A Ptk. szövegszerű megfogalmazása jelzi a személyiségi jogsértés hátrány felfogását.⁵¹ A sérelemdíj normatív szabályának ezen értelmezése kevésbé rimel a francia és angolszász jogok szimbolikus kártérítés modelljére.⁵² Valóban szimbolikus sérelemdíj értelmezhető a bagatell sérelmek esetén akként, hogy a Ptk. összecszerúséget befolyásoló kritériumai között megjelölt jogsértés súlyának⁵³ csekély volta vezet csekély összegű sérelemdíj megítélésére.

A bagatell személyiségi jogi sérelmek bírósági értékelése során hangsúlyozott szerepet nyernek a méltányosság szempontjai.⁵⁴ Korábbi jogunkban a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. a sajtóközleménnyel okozott nem vagyoni kár esetén pénzbeli elégtételt a méltányosság szempontjainak figyelembevételével tartott indokoltnak.⁵⁵ Az 1928. évi Mtj. ezt – az egyébként jogalkalmazási gyakorlatban is alkalmazott – felfogást rögzítette a személyiségi jogok védelme egyik első mérföldköveként.⁵⁶

Záró gondolatok

„A sérelemdíj az immateriális [...] hátrányok ellensúlyozására szolgál”,⁵⁷ azon hátrányok ellensúlyozására, melyet a személyiségi jog sérelme kivált. A bagatell személyiségi jogsérelmek kapcsán is azon kérdés eldöntése képezi az eredményes igényérvényesítés alapját, hogy objektíve, avagy szubjektíve szükséges vizsgálni az immateriális hátrány meglétét. A Ptk. e kérdés kapcsán szűkszavú, a jogsértés tényének bizonyítására tér ki. A sérelemdíj összecszerúséget befolyásoló egyes kritériumok kialakítása, valamint a bagatell igények kérdésében való állásfoglalás a jogalkalmazási gyakorlatra marad. Bárhogy is alakuljon e gyakorlat, a személyiségi jogok védelmének Polgári Törvénykönyvbeli szabályozása aktuálissá teszi Meszlény Artúr 1901-es gondolatsorát: „Az embernek vannak féltettebb javai, mint a vagyon, drágább kincsei, mint pénz és drágaságok; fényes czáfolata annak a vádnak, hogy a jelen kor mindjobban a materializmus

⁵⁰ REINHARD 2008, 820. p.

⁵¹ „... jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.” Ptk. 2:52. § (2) bek.

⁵² Fézer Tamás modellként javasolja ezen szimbolikus kártérítést, hátrányt nem okozó, de morálisan elítélendő személyiségi jogsértésekhez csekély összegű kártérítést rendelnek. Lásd FÉZER.

⁵³ Ptk. 2:52.§ (3) bek.

⁵⁴ BOYTHA 2003, 4–5. p.

⁵⁵ 1914:XIV. tc. 39. §: A méltányosság elvét hangsúlyozza a szakasz helyhez fűzött indokolás 2. pontja is: „[...] A nem vagyoni kár sajátos természetére való tekintettel a tv. a méltányosság figyelembevételét a pénzbeli elégtétel megállapításánál különösen előtérbe állítja; ezzel jelezni kívánja, hogy nem annyira a szigorú jog, mint inkább a méltányosság elvei szerint kívánja a felmerülő viták eldöntését.”

⁵⁶ Mtj. 1114. §: „Aki szándékos vagy gondatlan tiltott cselekmény vagy kötelességsértés miatt kártérítésre köteles, az, amennyiben a méltányosság kívánja, a károsultnak nem vagyoni kárért is megfelelő pénzbeli kártérítéssel (elégítéssel) tartozik. Ez az elégtételadási jog sem élők közt, sem halál esetére át nem ruházható, kivéve, ha a jogosult a keresetet már megindította.”

⁵⁷ VÉKÁS 2008, 586. p.; SZÉKELY 2008, 175. p.

posványába süllyed, az a le nem tagadható tény, hogy éppen az újabb és legújabb jogfejlődés az, mely az emberiség immateriális javainak intenzíve és extenzíve hathatósabb megvédelmezését tűzte ki céljául.”⁵⁸

⁵⁸ MESZLÉNY ARTÚR: *Magánjog-politikai Tanulmányok Különös tekintettel a magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetére*, Budapest, 1901. 35–36. pp.